

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

4

«РАДЯНСЬКА ШКОЛА»
1951

З ДОСВІДУ

Виховання культурно-гігієнічних навичок в молодшій групі

А. П. ГУЗЬ.

вихователь дитячого садка, м. Горлівка, Сталінської області

Правильне виховання культурно-гігієнічних навичок є необхідною умовою культурної поведінки дитини і важливою частиною фізичного виховання.

У «Програмно-методичних вказівках для вихователя дитячого садка» сказано: «Треба виховувати у дітей культурні потреби і навички, любов до чистоти і порядку, гігієнічні навички. Це потрібно і для здоров'я дитини і для її загального розвитку». Виховання культурно-гігієнічних навичок є одним з важливих завдань у роботі з дітьми.

Виховання загальної культури поведінки дитини включає і виховання навички культурної їди, на чому я і хочу зупинитися в даній статті.

Відомо, що правильне харчування дітей сприяє зміцненню здоров'я і нормального фізичного розвитку дитини. Щоб їжа добре засвоювалася, треба створювати таку обстановку, при якій у дитини з'являвся б апетит. Для цього в першу чергу треба навчити дитину самостійно і культурно їсти.

Оскільки виховання навичок культурної їди не може бути одірваним від виховання загальної культури поведінки дитини, тому в цій статті я буду говорити і про інші питання, зв'язані з темою.

Робота в молодшій групі була початком моєї педагогічної діяльності. В перші дні мені довелося докласти багато зусиль, щоб наблизити до

себе дітей, бо вони вважали «свою» виховательку, яка перейшла з частиною дітей в середню групу (за винятком 8 дітей, група була укомплектована новоприбулими дітьми).

З літератури, з розповідей керівників дитячого садка та інших вихователів я знала, яке велике значення для маленької дитини мають перші дні перебування в дитячому садку. Деякі діти дуже повільно звикають до нових умов, важко розлучаються з рідними, і вихователів треба всіма засобами полегшити їм цей перехід. Я зрозуміла, що власне з цього слід мені починати роботу з малюками.

З перших же днів я поставила перед собою завдання ближче познайомитися з дітьми. З цією метою я часто розмовляла з ними індивідуально і групками. Темою таких розмов були найулюбленіші іграшки, домашні справи — все близьке, доступне їм. Я підбирала іграшки так, щоб дітям було весело, щоб дитина мала у садку свою улюблену іграшку, яка б їй нагадувала про рідну сім'ю. Проводила ігри, розповідала казки, потішки, примовки. Діти звикли до мене, полюбили дитячий садок.

Вони, звичайно, не вміли ще гратися разом, обережно поводитися з іграшками, не вміли берегти книжки, які я їм давала для розглядання малюнків, не вміли додержувати

чистоти і порядку в групі, в ігровій кімнаті, умивальній, роздягальні.

Незважаючи на мої неодноразові нагадування, вони кидали папір на підлогу. Деякі діти приходили до дитячого садка неохайно вдягнені — з одірваними гудзиками, без шнурків, без носової хусточки.

Це вже потребувало серйозної роботи з батьками.

Для мене, молодої виховательки, це було особливо важко. Адже кожна мати і старша і досвідченіша за мене, але я почувала, що в питаннях виховання дітей я знаю більше, ніж ці матері, що мої знання більш об'єктивні, вони науково обгрунтовані. Інакше й бути не могло. Перші мої кроки були боязкими. Я несміливо ставила свої вимоги і, звичайно, деякі матері мало звертали уваги на них: говорили, що перевантажені роботою, що дитина ще мала, нічого не розуміє, що неохайність в одязі не може вплинути на її виховання і т. д.

Тоді я вибрала інший шлях, — я вже не ставила прямих вимог, а розповідаючи про поведінку дитини, про її самопочуття протягом цілого дня (це мати слухає, звичайно, з великим задоволенням і інтересом), відзначала, що відсутність якогось гудзика або носової хусточки перешкоджає дитині весело гратися, виконувати свої обов'язки чергового тощо. Дитина починала нервувати, а іноді і плакати.

Мої бесіди виявилися дуже дійовими, хоч я прямих вимог і не ставила. Батьки почали уважніше ставитися до одягу дітей. Діти стали більш охайними приходити до дитячого садка.

Правильно витирати носа хусточкою майже всі діти вміли, але часто ходили з брудними носами. Я їм робила зауваження, але терпляче, спокійно.

Щоб привчити дітей завжди мати при собі носову хусточку і вчасно витиратися нею, я використала іграшки.

Так я пошила плюшевому Мишці красиву сумочку, поклала в неї носову хусточку і часто, звертаючись до нього, казала: «Мишко, в тебе ніс брудний, витри його». А потім ви-

ймала його хусточку з сумочки і витирала йому носа, звертаючи при цьому увагу дітей, як треба це правильно робити і яка чиста хусточка у Мишки. У таких випадках деякі діти виймали свої хусточки і користувалися ними, як я показувала. Дітям, в яких не було хусточки, я пропонувала попросити хусточку у матері і на другий день принести її, а поки що давала їм ті, які були у мене в запасі.

Діти не вміли одягатися, умиватися. Під час їди неправильно тримали ложку, їли неохайно, обливалися.

У групі були створені всі умови для виховання у дітей культурно-гігієнічних навичок. Кожна дитина мала свій рушник, серветку. Індивідуальне місце в шафі було відмічено картинкою. Діти вибирали картинку на свій смак, а тому вони швидко запам'ятовували її і правильно знаходили своє місце. Але були й такі діти, що плутали картинки. Щоб запобігти цьому, я часто показувала дитині її картинку, розповідала про зображене на ній.

Для того щоб навчити дітей умиватися, я показувала, як це треба робити. Діти не вміли користуватися милом, обливали рукава, груди. Я брала невелику групку дітей до умивальника і сама починала показувати, як треба вмиватися: взяти мило, змочити руки і намити, потім кругоподібними рухами мити їх. Після цього пропонувала їм зробити так само. Іноді просила подивитися, як умиваються і миють руки діти, які вміють це робити.

Деяким дітям спочатку допомагала вмиватися, але швидко вони навчилися самі себе обслуговувати.

Щоб викликати інтерес до вмивання, я використовувала віршики, потішки:

Водичко, водичко,
Умий моє личко,
Щоб личко було біле,
Щоб губки червоніли,
Щоб кусався зубок,
Щоб сміявся роток.

Усі діти ставали веселими, життєрадісними, намагалися вмиватися чисто, акуратно, щоб бути такими ж гарними, як говориться у віршику.

Діти так полюбили цю потішку, що часто можна було почути, як вони, вмиваючись, примовляли собі.

Водночас я вчила дітей втиратися рушником і вішати його на місце. Даючи дітям чисті рушники, я завжди звертала їх увагу на те, як приємно втертися чистим рушником і як добре, коли вони акуратно висять у шафках.

Мої слова добре впливали на дітей, вони охоче стали вмиватися, не боялися холодної води, милися так, як я вчила, як їм показувала. Враховуючи індивідуальні і вікові особливості, я не вимагала від дітей одразу виконання всіх процесів, а вводила ускладнення поступово, допомагаючи зробити те, чого не могла ще виконати дитина.

Приймаючи дітей, я оглядала їх, хвалила акуратних, виправляла непорядки неохайно вдягнутої дитини, тактовно вказувала батькам.

Вранці, перед сніданком, діти мили тільки руки, коли ж дитина приходила до дитячого садка невмита, то я або няня відправляли її в умивальну. Я вчила дітей надівати свій костюм перед дзеркалом і виправляти непорядки. Ця робота проводилась щоденно, обов'язково, і діти поступово звикли виконувати встановлені правила. У них виховувалось нетерпиме ставлення до порушень, і вони стали самі виправляти один одного. Не раз можна було почути від чистої, завжди акуратної дівчинки Нелі: «Я не хочу їсти біля Жені, у нього обличчя брудне і ніс теж». Женя почував себе незручно перед товаришами і йшов умиватися. Я працювала з ним більше, ніж з іншими і стала помічати, що Женя вже стежить за собою.

На початку року діти часто забували про свої серветки або брали чужі. Ми з нянею стежили за цим, часто нагадували, а тепер це стало потребою дітей. Про це свідчить такий приклад: одного разу, міняючи серветки, ми не встигли чисті покласти у серветниці, вони лежали збоку на столі. Перед сніданком новий хлопчик Вова, не знайшовши серветки на

місці, сів до столу. В цей час увійшов Сашко. Він побачив Вову без серветки і, здивовано глянувши на нього, сказав: «Ти не бачиш, що серветки тут лежать, а ти сидиш так». Сашко взяв свою серветку підв'язав її собі. Вова теж устав і пішов за своєю.

На початку року в усіх дітей були серветки — нагрудники, але в процесі роботи я побачила, що частина дітей вже їсть акуратно. Щоб відзначити це, я їм дала інші, без зав'язок, а решті дітей сказала: «Неля, Таня, Лена навчилися вже акуратно їсти. Вони ніколи не обливають серветок, плаття, не кришать, тому я їм даю інші серветки. Ці діти кластимуть їх на стіл, а коли треба буде, витиратимуть ними губи, руки і знов акуратно складуть їх. Усім, хто навчиться так акуратно їсти, я заміню серветки, дам такі, як у середній і у старшій групах».

Це спонукало дітей до акуратності під час їди, всі хотіли навчитися їсти так, щоб одержати такі серветки, як у старших.

Багато хто з дітей не вмів тримати ложку — брав її в кулак. Я показала, як тримати ложку, а іноді вкладала її в руку дитини і допомагала набирати суп з тарілки, підносити до рота, пояснювала, що не треба поспішати, тоді буде акуратно.

З перших днів роботи в дитячому садку ми створили культурну обстановку в усьому. Діти їли за столами, вкритими білими скатертками, на хлібницях лежали вишиті серветки, у кожної дитини була мілка і глибока тарілки, подавалися виделки. Компот, кисіль діти одержували в чашках з блюдечками і чайними ложечками. Страва подавалася в гарному посуді, красиво розкладалася на блюді.

Я вчила дітей правильно сидіти за столом, не розмовляти, добре пережовувати їжу, не кришити на стіл і на підлогу, не обливати скатерку і серветку.

Стільчики були підібрані за зростом дітей і на них наклеєні картинки, щоб діти пізнавали їх. Спочатку не всі діти вмели правильно

сидіти. Деякі сідали на край стільчика, качалися на ньому, іноді вибігали з-за столу. Я звертала увагу на нормальну позу дітей. Підходила і виправляла позу дитини, присувала стільчика ближче до стола або запитувала дитину, чи правильно вона сидить і чи зручно їй. Іноді зверталася до всіх дітей і говорила: «Подивіться діти, чи всі у нас правильно сидять за столом?» Усі діти, що погано сиділи, зараз же виправлялися — присували ближче стільці, переставали розмовляти, правильно брали ложки. Час від часу я хвалила тих, хто сидів добре, виконував усі правила культурної їди.

Враховуючи здатність дітей до наслідування, ставила, як приклад, тих, які завжди культурно їдять.

Вимагаючи від дітей виконання встановлених правил, я не пропускала жодної дрібниці. Найважче було навчити дітей користуватися шматочком хліба при вибиранні їжі з тарілки і ложечкою при вибиранні фруктів з компоту. Даючи дітям яєшню, млинці, котлети, ми спочатку їх розрізували на тарілці кожній дитині, а тепер вони роблять це самі.

Великого значення я надавала виконанню режиму і створенню спокійної обстановки під час їди.

Для підвищення інтересу у дітей до культурно-гігієнічних процедур я використовувала іноді ігрові моменти — приводила великого плюшового Мишку або ляльку Таню. Вони віталися з дітьми і сідали, щоб подивитися, як діти їдять: чи не розливають на скатерку, чи правильно тримають ложку, чи добре пережовують їжу.

Ці прийоми викликали інтерес у дітей. Вони хотіли, щоб їх поведінка подобалась Мишці і ляльці Тані. Це емоціонально забарвлювало всі їх дії, зацікавлювало і сприяло закріпленню навичок культурної їди.

Вчила дітей не тільки культурно тримати себе за столом, а й ввічливо звертатись до інших: подякувати за послугу, запросити до столу, коли хто зайде під час їди. Щоб ця навичка не стала формальною ввічливістю, наші гості приймали за прощення дітей.

В присутності сторонніх осіб я часто говорила: «У нас чисті скатерки, серветки, тому що наші діти навчилися їсти акуратно». На дітей це впливало дуже добре.

У групі є діти, які їдять лівою рукою, з ними доводиться багато працювати: часто показувати, перевіряти, зауважувати.

Різноманітне меню вимагає від дітей орієнтування і вміння застосувати свої навички раціонально. Ознайомила дітей з назвами різних страв, які подавали: тепер діти відрізняють суп від борщу, правильно називають каші.

Деякі діти, встаючи з-за столу, не дякували, тоді я стала звертатися до тих, що дякують: «Хороші у нас дітки, ввічливі, треба завжди бути такими». Систематичним нагадуванням я досягла того, що тепер діти не забувають подякувати.

Діти навчилися засувати за собою стільчики — ця навичка вихована майже в усіх.

Виховання культурно-гігієнічних навичок неможливе, як відомо, без допомоги батьків. З батьками я завжди підтримувала тісний зв'язок. Використовуючи моменти приходу їх в дитячий садок, я намагалася з кожним поговорити, довідатись, як почувала себе дитина дома, розповісти їм про те, над чим ми працюємо в дитячому садку, які успіхи їх дітей, говорила про те, чого ми вимагаємо від сім'ї, ходила до дітей додому, щоб ознайомитися з умовами, в яких вони живуть.

Багато разів розмовляла з батьками про виконання режиму вдома у вихідні дні. Посилаючись на літературні дані, на досвід кваліфікованих вихователів, на досягнення радянської науки, на вчення Павлова, з'ясовувала батькам, чому треба додержувати режиму, яке значення має окремий рушник, окрема постіль.

Наявність у дитини носової хусточки, зручного одягу цілком залежало від батьків і забезпечувало більш швидке засвоєння дітьми ряду навичок.

Особливу увагу я приділяла тому, щоб довести батькам важливість виховання у дітей самостійності. Вихо-

вуючи культурно-гігієнічні навички у малюків, я завжди стимулювала їх спроби до самостійності, прагнення до чистоти і охайності, ніколи не поспішала з своєю допомогою, давала можливість дитині самій зробити необхідне — вимити руки, надіти сорочку, рейтузи, а потім перевіряла, як вона виконує. Все це вимагало з мого боку великого терпіння, витримки і такту.

У вихованні культурно-гігієнічних навичок дуже багато мені допомогли оповідання: «Мойдодир» Чуковського, «Дівочка чумазя» Барто, які я використовувала в роботі з дітьми. Вони часто просили мене прочитати про «дівочку чумазую», а потім говорили: «Ось яка дівчинка погана, вона брудна, не хотіла вмиватися, а ми не такі, ми завжди миємо і обличчя, і руки, правда?»

Коли діти трохи піросли, розвинулись, я почала виховувати в них свідоме ставлення до культурно-гігієнічних навичок: в доступній емоціональній формі пояснювала значення чистоти і охайності, з'ясовувала, чому треба мити руки, не їсти з чужої тарілки, не користуватися чужою серветкою, чужим рушником.

Такі пояснення добре засвоювались дітьми, бо вони проводились на основі конкретних спостережень і фактів з життя. Дитина мала можливість наочно переконатися в наслідках порушення гігієнічних вимог. Так у дітей, які погано милися і втиралися, руки і обличчя були шершаві, обвітрені.

Коли я помічала у дитини перші досягнення, то звертала на це увагу всіх дітей, підтримуючи цим віру дитини в свої сили.

Працюючи з малюками, я завжди пам'ятала, що затримка і непевність в їх діях пояснюється недосконалістю рухів, а тому я ніколи не підганяла дітей. Завжди спокійно стежила за тим, як вони їдять, вмиваються, одягаються.

Цілковита погодженість з нянею моєї групи полегшила мені роботу; всі діти люблять і слухають її, бо знають, що вона, як і я, завжди вимагає від них виконання встановлених правил.

Коли діти звикли до оточення в дитячому садку, я стала поступово привчати їх до посильної роботи: вони допомагали накривати на стіл, клали ложки, ставили хлібниці, прибирали посуд. Інтерес до цієї роботи у дітей дуже великий. Поступово кількість бажаних збільшувалась, і я встановила чергування. Тепер діти самостійно, правильно і швидко прибирають посуд, причому дотримуються порядку — беруть невелику кількість посуду. До посуду діти ставляться обережно і акуратно, майже ніколи не б'ють. Одного разу Валя крутила блюдечко. Чергова Ліда підійшла і мовчки взяла у неї його. Галя бачила це і сказала: «Ось ти крутила блюдечко, у тебе його і взяли, зрозуміла?» Валя промовчала. Підійшла Неля: «Не треба крутити блюдечко, а то розіб'єш», додала вона.

Виховання культурно-гігієнічних навичок у дітей вимагало постійної, систематичної роботи над собою. На початку року я опрацювала статті з педагогічних журналів, а також відповідні розділи з підручників педагогіки та іншу літературу.

У перших числах листопада в молодшій групі було проведено спостереження процесу харчування дітей педколективом нашого дитячого садка. Під час аналізу мені підкреслили як позитивні, так і негативні моменти. Усі вказівки я врахувала в наступній роботі.

Справедлива товариська критика, поради і вказівки завідуючої дитячим садком допомогли мені оволодіти правильними прийомами роботи з дітьми.

У кінці листопада мені запропонували провести відкрите заняття в молодшій групі для вихователів інших дитячих садків з питань виховання культурно-гігієнічних навичок. Мені довелося ще уважніше продумати свою роботу, її зміст і прийоми, а це також допомогло в дальшій практичній роботі.

Відзиви товаришів були позитивні. Це мене підбадьорило і викликало бажання ще краще працювати. За кілька місяців роботи я досягла значних успіхів у вихованні культурно-гігієнічних навичок.

У січні—лютому погіршало відвідування дітей, що позначилося на результатах моєї роботи. Після перерви доводилось починати всю роботу з початку. Це ще раз підтверджує, що робота по вихованню культурно-гігієнічних навичок повинна бути систематичною і обов'язково закріплюватися в сім'ї.

Склад дітей молодшої групи змінився. За останні два місяці вступили 12 нових дітей, але в добре організованому колективі діти порівняно швидко освоїлися і не відставали від інших.

За дев'ять місяців діти навчилися спокійно і правильно сидіти за столом, їсти акуратно, мити руки перед їдою, причому більшість дітей вміє це робити самостійно і без нагадування. Брати свою серветку діти не забувають, але не всі ще вміють користуватися нею під час їди.

Діти навчилися їсти акуратно, майже ніколи не розливають на скатерку, не кришать на стіл. Вони їдять спокійно, тихо, добре пережовують їжу.

У моїй роботі були труднощі — заважала плинність складу дітей. Крім того, на початку року частина батьків не завжди йшла назустріч і не виконувала наших вимог.

У результаті проведеної роботи я дійшла висновку, що основи культурно-гігієнічних навичок треба виховувати в ранньому дитинстві.

При правильній систематичній роботі з дітьми можна порівняно швидко привчити дітей молодшої групи виконувати елементарні вимоги культурної їди, але після цього потрібна тривала систематична робота для закріплення вмінь та навичок, щоб зробити цю навичку звичкою.

З досвіду загартовування дітей

А. В. ПРОКОПЕНКО, Н. К. ЖИЖЕНКО,

Дитячий садок № 5, м. Горлівка, Сталінської області

В жовтні 1950 р. на педагогічній нараді в нашому дитячому садку обговорювалося питання фізичного виховання дітей, зокрема питання загартовування дитячого організму.

В минулі роки вся робота по загартовуванню в цьому садку полягала в тому, що дітей привчали гуляти в усяку погоду, відчиняли квартирки в холодну пору року. Це, звичайно, добре, але ці заходи були відірвані від цілої системи загартовування і завдання не розв'язували. Опірність дитячого організму була слабкою, діти часто хворіли.

Було ясно, що треба перебороти боязнь загартовування у вихователів та інших співробітників дитячого садка. Особливо гостро ми відчули свою провину перед дітьми і свої помилки після того, коли на міській конференції дошкільних працівників, восени 1950 р. було піддано гострій критиці роботу по фізичному вихованню в дитячих садках м. Горлівки.

Щоб швидше ліквідувати всі хи-

би, які мали місце в нашій роботі по загартовуванню організму дитини, ми на початку 1950—1951 року поставили питання загартовування одним із головніших завдань усієї роботи дитячого садка. Вихователі, які опрацювали з цього питання статті проф. Аркіна, Чулицької, Леві-Гориневської, Бикової, статті з журналу «Дошкольное воспитание», дали цілий ряд цінних пропозицій про раціональне використання прогулянок, про повітряні ванни та обтирання, про денний сон на повітрі.

Після наради були проведені батьківські збори, на яких поінформували батьків про те, як дитячий садок проводитиме загартовування дітей.

Лікар тов. Подковинська прочитала лекцію для батьків на тему «Загартовування дитячого організму в дошкільному віці», а вихователі з'ясували батькам, які конкретні заходи по загартовуванню будуть проводитися, як обережно дитячий садок запроваджуватиме їх, дали батькам